

Příspěvek k úvahám o informační vědě

Cejpek, Jiří: Informace, komunikace a myšlení.
Úvod do informační vědy.
Praha, Karolinum 1998. 179 s.

Žijeme ve „věku informací“. Ačkoliv se problémy vzniku, oběhu a působení informací zabývá řada speciálních věd a technických disciplín, je stále naléhavěji pocíťována potřeba solidního zaštitění tohoto jevu obecnou informační vědou. Pokusem o její vytvoření je publikace prof. Jiřího Cejpeka, vydaná nakladatelstvím Univerzity Karlovy Karolinum. Autor dal dílu název: Informace, komunikace a myšlení, s podtitulem Úvod do informační vědy. Na 179 stranách podal souhrn a analýzu dosavadních názorů domácích a zahraničních vědců v jejich snaze vytvořit integrální informační vědu. V hojných odkazech nezůstává u prostého citování, ale zaujímá k nim souhlasný či kritický postoj a formuluje vlastní názory a ideje. Pokouší se vytvořit pojmový slovník nového vědního oboru - informační vědy.

Hodnota tohoto díla, které autor označuje jako učební text pro vysokoškolské studenty, spočívá v tom, že se snaží vytyčit problémy, které má informační věda řešit. Tím se stává impulzem pro tvorbu dalších vědeckých a technologických prací. 108 odkazů, často autorem komentovaných, poskytuje širokou základnu vlastního pokračování v teoretické práci. Struktura a forma díla je dána jeho účelem - stát se učebním textem. Představuje souhrn devíti tematických přednášek předmětu „Úvod do informační vědy“ v rámci osnov Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Ústavu bohemistiky a knihovnictví Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Jejich obsah je však natolik závažný, že by měl být studován a rozvíjen též dalšími vědeckými pracovníky konglomerátu informačních věd. Ve struktuře obsahu knihy bych doporučoval zařadit kapitolu 6 Informační věda jako vědní obor, za kapitolu 4 Myšlení.

A nyní poznámky k jednotlivým kapitolám:

V kapitole 1 Informace předkládá autor pojmový slovník, týkající se ústředních výrazů „informace“, „informační přístup“ a „teorie informace“. Srovnává a analyzuje pojetí hlavních zahraničních autorů a z našich zejména pojetí filozofa J. Patočky. Ten kritizuje jednostranný výklad Shannonovské školy a doporučuje zkoumat vztahy informace a poznání a informace a jazyka. Autor se obsáhle zabývá informací jako psychofyziologickým jevem a procesem. Zdůrazňuje odlišnost informace od poznání a myšlení. Zabývá se pojmem „osobnostního fondu člověka“ a zpracováním informace v lidském mozku, vedoucím k tvorbě poznatku. Vědu zde čeká ještě mnoho práce na objasnění tohoto jevu. Autor v této souvislosti zavádí pojem „potenciální informace“ a specifikuje pojmy „dokument“ a „informační systém“, jeho prvky a typologii.

V kapitole 2 nazvané Dokument jako potenciální informace popisuje a analyzuje v historickém vývoji jeho vývojové etapy od znakového záznamu k dokumentu a od textových dokumentů k dokumentům auditivním, audiovizuálním a masmediálním. Závěr patří digitalizaci dokumentů a jejich komunikaci v sítích.

Kapitola 3 Sociální komunikace popisuje vývoj od mimořechové komunikace k nepřímé, dokumentové sociální komunikaci s odlišnostmi jevů porozumění a dorozumění se. Na rozdíl od kybernetiků a počítačových specialistů se věnuje počítači jako sociálnímu jevu. Poukazuje na globální důsledky rozvoje globální komunikace, na vznik virtuální reality jako nového druhu sociální komunikace. Studuje vliv informatizace společnosti na mezilidské vztahy, poznávací procesy, na výrobu, zdraví, právo a vývoj demokracie. Vysvětluje koncepci „tří světů“ neurofyziologa J. Ecclese a filozofa Poppera. Věnuje se kritice a rizikům nástupu a vlivům sítě sítí internet.

Kapitola 4 Myšlení se zabývá novým paradigmatem myšlení, přecházejícím z Descartovské strategie nepřetržitého růstu k současné strategii trvale udržitelného života. S odvoláním na světové autority zavádí pojmy „přirozené informace biotické“ a „kulturní informace“ jako „paměti lidstva“. Apeluje na Haasův požadavek výchovy ke globálnímu myšlení.

Uvedené čtyři kapitoly spolu s kapitolou 6 Informační věda jako vědní obor jsou přínosem k rozvoji obecné informační vědy a zároveň vytypováním problémů, jejichž řešení čeká na další vědce a informační technology konglomerátu informačních věd.

Kapitoly 5, 7, 8 jsou věnovány úkolům a funkcím tradičních i budoucích knihoven a informačních institucí a jejich telekomunikačním sítím v globálním prostoru. Autorův historizující pohled dává pracovníkům těchto institucí optimistický výhled a představu o jejich budoucích funkcích a úkolech prostředníků mezi tvůrci a uživateli informací. Podstatná pozornost je věnována automatizaci toku informací a vytváření informačních sítí využívajících vymožeností počítačové, telekomunikační a reprografické techniky. Jako příklad autor uvádí český automatizovaný systém právních informací, jehož byl spolutvůrcem. Podrobně analyzuje systém internet jako prototyp budou-

cích informačně komunikačních sítí. Upozorňuje na jeho klady a zápory. Rozvíjí myšlenku univerzální knihovny s dilematem přirozeného nebo umělého univerzálního jazyka.

V kapitole 6 autor rozebírá vztahy mezi výukou a vědním oborem informační vědy. Podrobně sleduje období formování informační vědy před rokem 1945, do roku 1970 a v současné době u nás i v zahraničí.

V kapitole 7 K vývoji knihovnicko-informačního vzdělávání podrobně analyzuje jeho tendence jak na středoškolské, tak zejména na vysokoškolské úrovni, včetně typu Vyšší školy informačních služeb.

V kapitole 8 jsou popsány základní trendy současného vývoje knihovnicko-informačního povolání v souvislosti s vývojem lidské společnosti v 21. století. Upozorňuje, že s elektronizací knihoven se mění postavení a role knihovníků. Jejich úkoly jsou soustředěny na poskytování služeb uživatelům zvyšováním „informační gramotnosti“ uživatelů, posilováním referenční role knihovny, poskytováním „občanských informací“ v daných komunitách, přímou součástí informační složky v řízení podniků a poradenstvím s výukou uživatelů v práci s informacemi. V souvislosti s tím vznikají nové profese „informačního manažera“ řídícího všechny toky informací v instituci a „informačního specialisty“ pro jednotlivé obory s hlubokými oborovými znalostmi. V závěru kapitoly jsou popsány naše tři stupně vysokoškolského studia informační vědy a technologie: bakalářský, magisterský a doktorandský. Autor zdůrazňuje též potřebu systematické soustavy mimoškolních kurzů a rekvalifikačního školení.

Závěrečná 9. kapitola je věnována úvahám o budoucnosti vývoje lidské společnosti, který je ohrožován informační explozí z nadbytku informací a informační krizí nepracovatelnosti relevantních informací. Charakterizuje informační síť internet jako kombinaci volného přístupu k informacím s volným trhem informací. Autor uvádí nejen výhody tohoto systému, ale i rizika manipulovatelnosti jednotlivců i společenských skupin a snižování morálky v mezilidských vztazích.

Osobně doporučuji studium tohoto díla nejen studentům a pedagogům, ale též vědcům a operativním pracovníkům informačních a knihovnických institucí. Autorovi přeji, aby kniha vyvolala kvalifikovanou diskusi o problémech a rozvoji informační teorie obecné i specializované.

Augustin Merta

